

KÜLÖNFÉLÉK.

JÓKAI MÓR.

Május ötödikén vesztette el a magyar nemzet legnagyobb íróját. A természet pompáján lépett át az örökkévalóságba.

A regényírásnak az atyja Scott Walter volt. Majd jött Dickens és mások. Minden nemzetnél támadt egy-egy kiválóbb regényíró. A természettudományok százéve az elbeszélő művészetnek is nagy korszaka. De tünényesebb író e korszak történelme alig fog ismerni, mint a milyen a francziáknál id. Dumas Sándor és a magyaroknál Jókai Mór volt.

Méltán siratta el a legfényesebb gyászszal nemzete.

Művei a legragyogóbb képzelem, és tárgyra, a mi eszményileg szép, kedves s a mi jó és fenséges; művei mindig gyönyörködtetők, mindig felemelők és az emberiség láthatárában mindig nemzetiek, művei halhatatlanok . . .

Jókai nemzetével élni fog.

Ferencz József püspök látogatása. Főtiszt. Ferencz J. püspök úr május hónapban meglátogatott a duna-tiszamenti körben két egyházközséget, miről az alábbi tudósítást adjuk:

A főt. püspök úr látogatása alföldi hiveinknél Füzes Gyarmaton és Dévaványán örökre emlékezetes marad ez egyházközségek történetében s feledhetetlen azoknak lelkében, a kik ez ünnepségeken megjelenhettek. Az alig két évvel ezelőtt alakult füzes-gyarmati egyházközség a mult év november havában templomszentelési ünnepet tartott, melyre a püspök részint a kedvezőtlen idő, részint gyengélkedése miatt nem mehetvén el személyesen, titkársa által képviseltette magát, de ígéretet tett, hogy a tavaszi kedvező idők beálltával személyesen megfogja látogatni kedvelt új gyülekezetét. Folyó évi május hó 28-án jelent meg Füzes-Gyarmaton Végh Mihály egyh. és püspöki titkár, Józan Miklós duna-tiszamenti egyházköri esperes és Gyulay Lászkó egyh. tanácsos afiai kíséretében. Lélekemelő látvány volt az a szeretet és tiszteletteljes fogadtatás, melyben részesült s a mely egész otlilte alatt körülövezte. Szeretettől sugárzó lényét igaz szeretettel halmozták el. Igazságokat, magasztos ígéket hirdető beszédeit áhitatos szívek fogadták s zárták magukba. Lelkesedés, ihletség hatott át mindnyájunkat, a mint Józan esperes, Balás András hódmezővásárhelyi lelkész és Gálffy Kálmán helybeli énekvezér-tanító afiai által igazi hitbuzgósággal gondozott gyülekezet a főpásztornak apostoli szavaira erősebb hitre, mélyebb szeretetre, s bizóbb reménységre buzdult. Püspökünk úgy az anyagi, mint lelki ügyek vezetését megvizsgálva, azok felett teljes megalégedését fejezte ki s további kitartó lelkesedésre, hitbuzgóságra s az egyház iránti szeretetnek már eddig is oly meglepő cselekedetekben nyilvánításának tovább folytatására lelkesítette füzes-gyarmati testvéreinket. Hasonló szép emléket hagyott maga után a dévaványai egyházközségben tett látogatás. Ide május 29-én érkezett meg növekedett kíséretével. Fényes fogadtatás fejezte ki a személye iránt érzett tiszteletet. Felekezet különbség nélkül siettek megadni főpásztorunknak azt a tiszteséget, melyet az ő apostoli személyisége méltán megérdemelt. Itt is megvizsgálta az egyházközség mindennemű ügyeit, melyeket Lázár Dénes tanító gondoz, s ő maga is lelkesülve lelkesített minden szavával, minden cselekedetével. Méltán fejezte ki egyházunk egyik érdekekben megöszült tagja: „Fél századja ismerem s vagyok mély tisztelője s lelki barátja az én kedves püspökömnek, de csak most ismertem meg teljesen az ő apostoli ihletségét“. Május hó 30-án érkezett vissza a püspök úr Kolozsvárra. Egy nemes és magasztos munka húséges

teljesítésének jól eső érzetét hozhatta magával. Isten áldása legyen e püspöki látogatás munkáin! Isten áldása legyen gyülekezeteinken, nagybuzgalmu vezetőiken s nyerjen teljesebbé e mondás: vivat, crescat, floreat!

(t.)

Egyed Ferencz nyugalomba vonulása. Hol a Kornisok ősfészke emelkedett s a Homoród vize szélesebb völgyben foly az Olt felé, egy szép kilátást nyújtó magasabb helyen épült községben, Homoródszentpálon munkált mint pap több évtizen keresztül. Most nyugalomba vonul. Megérdemelt nyugalom. A hős Kornisok a mult harcaiban elvesztek; de a honnan csatára szálltak ki, a község, népük megmaradt s megőrizte a hitet és crényt. A ki három és fél tizévvvel ezelőtt vette át e nép vezetését, mint gondolkozó fő, tanult pap és kitünő gazda, hitében erősödve, az anyagiakban meggyarapítva hagyja hátra . . . Lássá sokáig munkájának gyümölcseit! . . .

A brit és külföldi unitárius társulat idei nagygyűlése pünkösd hetében Londonban egyike volt a leglátogatottabbaknak. Az ország minden részéből számosan jelentek meg a gyűlésen. Magából a fővárosból az unitáriusokon kívül a testvér protestáns egyházakból is többen voltak jelen mint vendégek. Az érdekeltséget növelte kiváló külföldi képviselők részvétele. Németországból Wendt H. H. jénai egyetemi tanár, — kit Carpenter Estliu J. tanár vezetett bé, Amerikából Lyon brookline-i lelkész, Franciaországból Bourrier vett részt az évi gyűlésen. Magyarországból Ferencz József püspök üdvözlő levelet küldött, Sweitzból a Verein für freies Christenthum elnöke s Hollandiából a Protestantenbond tanácsa. A külföldi képviselőket Sharpe Arthur elnök és Armstrong Richard Liverpool jeles szónoka üdvözölték. Az istentiszteleten Tarrant lelkész mondott emelkedett szellemű egyházi beszédet. A gyűlés örömmel vette tudomásul, hogy az évi bevétel hatezer shillinggel több volt, mint az előbbi évben, összesen 171.980 sh. Sharpe A. elnök a külföldi képviselők tiszteletére a Holborn Restaurantban nagy ebédet adott, melyen egyebek mellett elismerő szavakban méltatták Sharpe sikeres elnökségét, Bowie titkár és a központi tanács lelkiismeretes munkáját. Jövő évre elnöknek választották Kenrick Williamot, a híres államférfi Chamberlain József közeli rokonát, Birmingham város volt polgármesterét, kinek multja kezesség arra, hogy a brit és külföldi unitárius társulat vezetése jó kézre bízott.

Bourrier beszéde. A brit és külföldi unitarius társulat gyűlésén Bourrier, az ismert francia pap protestánsná levéséről figyelmet keltő beszédet mondott. Ismertette a francia róm. kath. papság helyzetét és magára térve ezeket mondotta: . . . „Elérkezett az idő, a

mikor már többé nem tudtam küzdeni a világosság és a tények bizonyossága ellen; lelkiismeretem hangja túlkiáltotta szívemet. Szeretett szülőimet, barátaimat, s ha nem is hiba nélküli, de mocsoktalan húsz évi papi szolgálattal kiérdemelt tisztas állásomat hátrahagyva, kiléptem. Ez 1895-ben történt. Hova menjek? Teljes szívvel keresztény és hívő voltam, és csatlakoztam a reformált egyházhoz. De először a párisi prot. theol. facultas padjain foglaltam helyet, hogy a szükséges tanulmányokou átmenjek. És mondhatom, hogy ott találtam meg az én „útamat Damaskusba“. A római klerust elhagytam, de még nem voltam fölszabadulva. A pápa, a conciliumok, a biblia betűje — a meddig az ember e különböző tekintélyek közt hanyattatik, olyan mint egy pórázra kötött széllabda, fölszállhat, de nem repülhet és mindig vissza kell térnie a kiinduló pontba. Lelkésztársaim, kik a nélkül tettek kísérletet, hogy magukat a külső tekintélyek alól fölszabadították volna, ide s tova hanyattak a tanbeli minden szélfuvás által. Némelyek az atheismus legrosszabb tagadásaiba estek, mások a dogmák számát apasztva hiányos orthodoxyában állapodtak meg a legfélekeztesebb szellemmel. Én Sabatier Auguste tanítványa lettem. És sohasem tudom kifejezni eléggé az én elismerésem azért, mit tanításának köszönök. A modern protestantismus dicsősége inkább theologiai intézeteiben áll, semmint missióiban. Azok a modern tudósok, kik a kereszténységet összhangba hozták az újkor gondolkozásával, nagy munkát vegeztek. . . . Elmúlt az az idő, mikor valaki egy orthodoxyát azért hagy el, hogy egy más orthodoxyát öleljen át. De hogyha meg is tisztítottam hitemet, mondhatom, hogy azért megtartottam. Keresztény vagyok aynyira, mint a mikor anyám keblén nyugodtam. Megtartottam ugyanazt a bizó hitet, ugyanazokat a reményeket és ismétlem ugyanazt az imát. Megtagadtam a babonát és hazugságot, de nem lettem hitehagyott. Közösségben tudom magamat mindazokkal, kik az apostolok hitét hirdetik és együtt imádkozom azokkal, a kik az Atyát, az egy Istent imádják. Nem közösiitek ki senkit, nem tagadok ki senkit, kivéve azokat, a kik másokat kiátkoznak. Ebben a szellemben, ezzel a hittel indítottam meg a „Chrétien Français“-t . . . Szét kell törni a láncokat, melyek a francia papságot a római Curia igájába kötik. . . . Párisban a Montmartre magaslaton épült templom ajtója felett Franciaország úgy van lefestve, hogy a Szent-Szív előtt térdel, s ezzel a felírrattal „Gallia poenitens et devota“. Valóban Franciaország sokáig térdelt a vatikáni bálvány lábainál. Most kezd fölemelkedni onnan. Nincs egyébre szüksége, csakhogy szemét a

szabadság szobra felé fordítsa. Franciaország szabadságot akar, a nélkül, hogy az evangelium Krisztusát elhagyná“.

X. Pius és Franciaország. XIII. Leo után Venise (Velenze) püspöke jutott a pápai székbe; de a mily öröm volt ez az olasz királyságra, a vatikáni pártban éppen oly lehangoltságot idézett elő. A Vatikán tizenhét száz esztendő alatt vajmi keveset változott. Ugyanazok az érdekek, ugyanazok a cselszövények és ugyanazok az alakulások. Most is, mint régen, van a pápai udvarban francia párt, imperialista párt, spanyol párt. És e különböző pártok mindig arra törekednek a conclaveban, hogy olyan pápát válasszanak, ki az ő politikájukat juttatja érvényre. A mostani helyzetről a Journal de Geneve a következőket írja:

„A francia párté volt a két előbbi pápa, IX. Pius és XIII. Leo. IX. Pius III. Napoleon császárságát az elhasználásig kihasználta és XIII. Leo ugyanezt a politikát akarta folytatni a köztársasággal szembe, habár több önzetlenséggel, mint előde a császársággal tette. Szóval e két pápa úgy gondolkodott, hogy legértékesebb része a róm. kath. egyháznak Franciaország concordatumával, negyvenhárom milliónyi budgetjével, munkájával, termékeny lelkesedésével és mindenkifelett azzal az erkölesi befolyással, melyet egy oly világ közepett gyakorol, mely meg van szokva ahhoz, hogy eszméket, hangot és eljárásmodot a pápaságtól kérjen . . . IX. Pius és XIII. Leo tehát francia pápák voltak, az első reactionarius iránynyal, melyben egyéb iránt osztozott vele a hivatalos Franciaország; az utóbbi szabadelvű iránynyal, mely úgy látszott, mintha a mostani eszméknek visszfénye lenne. Egy pillanatra azt lehetett hinni, hogy egy új francia pápa következik Rampolla bibornok személyében, ki XIII. Leonak munkatársa volt és soha sem rejtette el, hogy ki iránt érez rokonszenvet és előszeretetet. De Vilmos császár valószínűleg úgy találta, hogy a francziáknak igen nagy befolyása van a Vatikánban s szövetségesétől és barátjától, Ausztria és Magyarország uralkodójától azt kívánta, hogy ujtsa fel a régi veto-jogot és Rampolla bibornokot zárja ki.

Ezért, hogy X. Pius választatott pápának. Pius jó olasz püspök volt. Értett ahhoz, hogy hogyan járjon el, hogy a kecske és a káposzta, azaz a pápa és olasz király is megmaradjon, de arra a szerepre egy kissé elégtelen, melyet a világpolitikában kell betölteni. Nem lehet azt mondani, hogy tiaráját egyenesen a német császárnak köszöni, de azt igenis lehet, hogy közvetve neki köszönheti, mert a német császár befolyása nélkül Rampollát választották volna pápának. A viszonyok

úgy alakultak, hogy mindjárt pápasága kezdetén az első látogatást Rómába Loubet, egy kath. államnak a feje tette. A pápa, kit oly emberek környeznek, kik Francziországnak nemcsak ellenségei, hanem reactionariusok és megkeményedett monarchisták, ez alkalmat arra használta fel, hogy jegyzéket küldjön a hatalmakhoz, egy nem nagyon szerencsés, szenvedélyes jegyzéket, mely a pápaságnak kedvezőtlen szerepet ad a támadások és válaszolások e sorozatában, mely, tartani lehet attól, szakadásban végződik. Mert azzal a ténynyel számolni kell, hogy a vallásügyet a kormány és az ellenzék közös megegyezéssel kikapcsolta a harcából . . . A francia köztársaság nem fogja megváltoztatni politikáját azért, hogy a pápának tetszedjék. Mi nyereségnek tekintettük, hogy Olaszország királya látogatást tett Párisban. E látogatást viszonzta Loubet az olasz fővárosban s nem gondoljuk, hogy a pápa és tanácsosai azt képzelhessék, hogy azért, hogy nekik platonikus elégtételt adjon, megsértse szövetségét. E tekintetben a francia kormány minden szavazatra számíthat.“

Combes, francia miniszterelnök ápr. hónapban egy közlakomán kijelentette, hogy szükség volt arra, hogy Franciaország a klerikalizmus jármától megszabaduljon. Ha még tovább is várakoznak, lehetlen lett volna feltartóztatniok a szerzetesek beözönlését. A kormány nemcsak a szerzetes congregatiók ellen küzd, hanem oly javaslatot terjeszt a parlament elé, mely minden kiváltságot megszüntet. De a kormány nincs a vallás és annak különböző formái ellen. Csakhogy a vallást nem kell összezavarni a klerikalizmussal. „Mi teszünk — így végezte beszédét — szolgálatot a vallásnak, a mikor azt a klerikalizmustól elkülönítjük“.

A karthausiak milliói. A francia parlament jun. 10-iki ülésében Combes miniszterelnök egy interpellatio által kihíva leleplezte, hogy őt hogyan akarták a klerikalizmus megvesztegetni. „Ha nem áldoztam volna fel — mondotta — személyes érdekemet, esküszöm, hogy kimutattam volna, mily infámiát követtek el velem szemben“ . . . Azután elmondotta, hogy két hónappal ezelőtt két milliót kínáltak neki, hogy nyújtson be törvényjavaslatot, mely a karthausiaknak kedvez. Elmondotta, hogy egy nap a ministerium vezértitkára egy embert fogadott, a ki két milliót kínált neki, ha a karthausiakra nézve kedvező törvényjavaslatot nyújtanak be s hogy a titkár az illetőnek azt tanácsolta, hogy ne lépje át Combes szobája küszöbét. Combes az illető egyénnek nem nevezte meg a nevét. A parlament ez ügyben a miniszterelnök hozzájárulásával 33 tagu vizsgáló bizottságot küldött ki.

Németországon az újra feléledt Protestantenverein mellett a szabadelvű kereszténység ápolására újabb egyesületek alakulnak. Május hóban Porosz-Sziléziában alakítottak egyházi liberalis egyesületet. Az elnöki megnyitó után Linke lelkész arról tartott előadást, hogy „az egyházi liberalismus és modern theologia nélkülözhetetlen a jelenkori protestans egyházra“. Az egyházi liberalismusnak két ellenség ellen kell harcolni, az orthodoxia és a materialismus ellen. A nehéz feladatot úgy oldja meg a legjobban, hogy következetesen visszamegy a reformatióra és a szentírásra. A reformatiótól örökölte a szabad vizsgálódás és a lelkiismereti szabadság elvét és a bibliát becsüli, mint vallásos emléket annak az időnek, mely a prófétáktól a Jézus és az apostolok koráig terjed. A vallásos nézeteknek dogmatikai kifejezését tovább kell fejteni, hogy az ne nehezédjék később teherként a jövő nemzedékekre. A liberalismusnak másfelől ápolni kell az egyháziasságot és a hol szükség ébreszteni, hogy az embernek a közösség iránt való természetes szükségérzete a legmagasabb életkörben, a vallás körében, úgy az egyesnek, mint az összességnek épületére, kielégíttessék. Ily eszményekért munkálni érdemes a fáradságra. A tetszéssel fogadott előadás után kimondták, hogy az egyesület Breslau-ban évenként nagy gyűlést tart. Az egyesülethez csatlakozásukat jelentették ki a Porosz Sziléziában levő összes szabadelvű protestansok képviselői.

Kulturkampf. A német birodalmi gyűlésen a kormány a centrupártnak azt a kedvezményt tette, hogy töröltette a jezsuitákra vonatkozó törvénynek, a melyet Bismarck alkotott, egyik pontját és így a jezsuiták, ha nem is mint szerzet, de mint egyének szabadon mozoghatnak a birodalomban. Ez a különböző protestánsokat egyesülésre ösztönzi. A Protestantenbund, a Protestantenverein, mind egyesülnek a Róma elleni harcban. És hogyha ama törvénycikkelyt törölték, ők meg azt kívánják, hogy töröltessék a birodalmi büntető törvénynek 166. §-a. E nélkül a jezsuitismus ellen sikerrel harcolniok lehetetlen. E törvény azt mondja: „A ki az Istent káromolja, vagy egy bevett egyházat és annak intézményeit, organisatioit és ritusait gyalázza, börtönnel büntetessék“. Tulajdonképp a keresztény egyházak védelmére hozott e törvény. De annak oltalma alatt a római egyház legkihíhetlenebb visszaélései nyerhettek legitimatíót és nyilvános elismerést és büntetlenül sérthették Németország harmincz millió protestánsának érzelmeit. A protestáns egyházak ellenben — s főleg a Luther emléke — mindig ki voltak téve — az a törvény őket ettől nem védte meg —

a jezsuiták és szövetségeseik legerőszakosabb támadásainak. A protestánsok a vallásra nézve ugyan nem tartják szükségesnek a törvény, hanem csakis az Isten védelmét. De nem türhetik, hogy az igazságot és a kritikát Róma kedvéért börtönnel fenyegezzék.

Olaszországban Denis abbét, az Annales de philosophie chrétienne szerkesztőjét ugyanaz a sors érte, mint Franciaországban Loisy abbét. Mert a „dogmatikai dictatura“ ellen nyilatkozott, kiközösítették az egyházból. Az olasz abbé a jezsuita nevelésnek ellensége. A jezsuiták nevelésrendszerét most is „a 16. százév politikai és társadalmi eszméi inspirálják, a spanyol szellem“. Eszményük „II. Fülöp mystikus absolutismusa“. A vallási igazságot úgy fogják fel, mint „az emberi személyiségen kívül levő dolgot“. Tiltakozik az ellen a nézet ellen, mely szerint a kereszténységben jelentkező kétféle szellemet a latin és német szellem különböző voltára kellene visszavinni. Ez szerinte tulsz. Kétségtelen, hogy a latin szellem az egész bölcselmet a logikában, az egész moralt a törvényszerűségben, a társadalomtant a tekintély-elvben s a vallás pszichológiáját a külső cultusban látja. De úgy véli, hogy a latin szellem hajlítható, alkalmazkodó, emberi az irodalomban és művészetben. És ebből azt a következtetést vonja, hogy nem a faji ellentétességnek kell a vallási megoszlásokat tulajdonítani, hanem azoknak eredete a jezsuiták nevelés rendszerében és az egyház dolgaiban való tulsúlyában van. E nézet elég magyarázat arra, hogy Denis abbét is Rómában az egyházból kizárással sujtották.

Rákóczi hamvai. Már nem fog annyi magyar sóhaj vegyülni a bosporusi szellők fuvalmába. A magyarok királya április 18-án gróf Tisza István miniszterelnökhez kéziratot intézett, melylyel elrendelte, hogy tegye meg a kormány a lépéseket II. Rákóczi Ferencz kétszáz év óta idegen földben nyugvó porainak hazaszállítására. A parlament — képviselőház és főrendiház — máj. 14-iki ülésben egyhangulag indítványt fogadott el, melylyel hálás köszönetet mondott az uralkodónak kegyes elhatározásáért. Az ősz Thaly, a Rákóczi-kor történelemirója, ki egy negyedszázév óta többször szólalt fel e kegyeletes ügy megvalósítása iránt, meleg szavakban emlékezett meg a királyról. A király elhatározása valóban magasztos tény, hogy, a ki az akkori Habsburgok ellen harczolt, az az iránt való nemzeti kegyeletnek útát nyitott, és jelentős azért is, mert a mig a nemzeti kegyeletet egyetemlegesen kielégíti, elvonja ama szándékok elől a lehetőséget, melyek a nemzeti szabadsághős cultuszát már-már az ultramontan politika szolgálatába hajtották volna. A királyi kézirat után Rákóczi-cultust még nagyobb szabad-

sággal gyakorolhatnak a magyarok, de e cultust már kevésbé használhatják politikájuk eszközeül az ultramontanok.

Közköztatásügyi értekezet. Berzeviczy közköztatásügyi minis-ter egy törvényjavaslatot alkotott s azt egy minden érdekelt félből álló nagy tanácskozmány elé terjesztette megvitatás és a közvélemény kipu-hatolása céljából. Az ankét több napig tartott. A napilapok bőséges tudósításokat hoztak a tárgyalások menetéről. Ezek a hiradások meg-erősítettek bennünket abban az előre megalkotott véleményünkben, hogy a törvényjavaslat egyik fél sem elégíti ki. A nemzetiségi egy-házak vezetői hatalmasan tiltakoztak ellene, mint a mindenáron magya-roisitni akarás egy erős és hatalmas eszköze ellen. Lapjaik természetesen csak szították ezt a tüzet s ma még nem lehet tudni, hogy micsoda harcokat fog felidézni e javaslat, melynek az intézkedései bizonyos tekintetben nagyon alkalmasak az életbeléptetésnél a kijátszásra. A tanácskozásban résztvett hazafias főpapok melegen üdvözölték a javaslatot. Voltak azonban olyanok is, a kik semmiképen sem voltak meg-elégedve a javaslat intézkedéseivel s úgy vélekedtek, hogy ha már egy harc felidézéséről van szó, egy fáradtsággal életbe lehetne léptetni a népoktatási törvényt a maga egész valóságában. Feltétlenül helyeseljük azt a szándékot, a mely a tanítóképzés és képesítés jogát egyedül az államnak tartja fenn. Az államnak meg kell lennie ama jogának, hogy az alkalmazottak képzettségét felülbírálhassa s sanctionálhassa. S a mi körülményeink között — bár mindenképen szegények vagyunk — nem lehet előállani azzal az érvel, hogy így az állam a felekezeteket a culturális munka egy részének vállalásától és viselésétől elriasztja. Van tér más a felekezetelek részére elég, hol érvényesíthetik erejüket s a közmívelődés iránt tartozó kötelességeiket teljesíthetik.

A javaslatnak ama részétől, mely a magyar nyelv érvényesülé-sét a magyar nyelvű tanulók bizonyos százalékától teszi függővé, a magyar nyelv szempontjából nem sokat várunk. Annak a tanítónak lesz esze ahhoz, hogy mindig csak annyi magyar tanulót engedjen be iskolájába, hogy a százalék ne legyen meg. Ez különösen nálunk, az erdélyi részekben, még félrendszerabálynak sem mondható. Többet vár-nánk egy olyan törvénytől, a mely kimondaná, hogy állami iskola állítandó fel mindenütt, a hol nincs a törvénynek minden tekintetben teljesen megfelelő iskola. E szempontból kellene már egyszer a nemze-tiségi iskolákat szigorú vizsgálat alá vetni s a vizsgálat eredményéhez képest intézkedni.

Mi ezek szerint a javaslatról nem várjuk ezt az eredményt, melyet alkotója remél, de mint a multhoz képest haladást jelzót, üdvözöljük s kívánjuk életbeléptetését.

(G. K.)

Unitárius elemi tanulók. A folyó tanév elején beiratkozott elemi tanulók közt 5365 az unitárius. (410-el több, mint a mult tan-évben.) Az összes hazánkbeli elemi iskolás tanulók száma 308,099.

A népiskola Oroszországban. A népiskolák száma az orosz biroda-dalomban a legujabb kimutatás szerint mintegy harminczhétezer. Fentartá-

suk kerül 15,601.669 rubelbe, a mely összegből csak egy nyolezadot és még valamit fedez a kormány. A birodalomban 7,250.000-re megy az olyan iskolakötelesek száma, kik egyáltalán semmi nevelésben nem részesülnek. Jellemző, hogy az egész Szibériában és a közép-ázsiai provinciákban egyetlen egy iskola van, a Tomsk városbeli.

A német tanítók Königsbergben. Négyezeren jöttek össze a régi koronázó porosz városban, Kant születése és működése helyén pünkösdi hetében a német tanítók. Az ünnep és a hely egyaránt emelte a lelkesedést. Herder, Diuter, Herbart és mindennekfelett Kant e városban élt és tanított. Dr. Busse éppen Kantról olvasott fel, kifejtve főbb vonásokban bölcselmét, megvilágítva a magasabb fogalmakról: szabadság-, halhatatlanságról, Istenről való tanítását és felmutatva a Kant nézeteinek a tanítói elhivatást illető nagy jelentőségét. A tanítónál legfőbb, hogy saját személyiségét vigye belé a tanításba, hogy azzal hason a gyermek személyiségére. Kant a kötelesség fogalmát etikájába középpontjává tette és a tanítói elhivatásnak is a kötelesség fogalma a középpontja. És Kant, a ki az ő tanítását élte is, ki életét az igazság- és az emberiségnek szentelte, a kötelességteljesítésre eszményképé lehet a tanítónak. A gyűlésen egy másik felolvasás, a Gutmanné, „die allgemeine Volksschule“ról szólt. És a német tanítók élénk vita után, melyben még újabb érveket hoztak fel az egyöntetű, közös népiskola mellett, a felolvasás és a felhozottak alapján egyértelműleg a következő vezérelveket fogadták el: 1. A nemzeti összetartozás érzetét, mely az egyenlő jogok és közös kötelességek tudatán alapul, a nép minden rétegében, a mennyire csak lehet, erősíteni kell. És erre nézve jelen-tékenyen ható eszköznek bizonyul a közös népiskola. 2. Pszichológiai-paedagogiai kívánalmaknak megfelelőleg szervezett, négyosztályu, díjtalan elemi tanfolyam tétessék általános alapul az oktatás minden további ágaira nézve. 3. A gyermekek nevelése, bármely osztályhoz tartozzanak, a közös népiskolában nem szenved hiányt; ellenkezőleg az sokféle kívánalmat kielégít, mit olyan iskolák nem tehetnek, melyek csak bizonyos népességsoport gyermekei számára vannak állítva. 4. A német tanítóságnak a közös népiskolák iránt támadható előítéletek elleni küzdelmet annál kevésbé szabad feladni, mivel ez iskolák, a hol csak hosszabb idő óta léteznek, derekasan beváltak. Az iskolai hatóságokat meg kell keresni, hogy hassanak oda, hogy az ugynevezett előkészítő iskoláktól az állami segély vonassék meg és az előkészítő iskolákat egyáltalán szüntessék meg. Törvénynyé kell tenni azt, hogy minden gyermek tizedik évéig a közös népiskolát látogassa.

Unitárius írók sikere a múlt százban. Múlt évben a korán elhunyt ifjú költőnek, Indali Gyulának emlékét ünnepelve, diszes emléktáblát illesztettek a kolozsvári lakóház falába, hol a költő élete nagy részét töltötte. Indali barátja, Versényi György tartott ez alkalommal emlékbeszédet, mely szép emlékbeszédében Versényi az ő és Indali ifjúkorában szerepelt erdélyi írókról s különösen Kriza, Orbán Balázs és Kővári nagy hatásáról ily elismerőn nyilatkozott:

„Erdély szépségeit Jósika már régen felfedezte és szeretettel rajzolta. Majd Jókai vette bűvös ecsetére s Petőfi szívét is megdobogtatta e külön kis világ. Aztán rendre megjelennek Petőfi varázsos képei a *mi* költőinknél is (t. i. az erdélyi költőknél). Gyulai Pál versét, amelyen „Az alföld“ pendant-jául írt, minden gyermek szavalta. S e szeretetet még öntudatosabbá tették a prózairók. Kőváritól „Erdély földje ritkaságait“ mohó gyönyörűséggel olvastuk, lelkesedtünk rajta. Majd kapóra jött Orbán Balázs nagy munkája „A székelyföld leírása“. Valami szint, zamatot szítt magába mindezekből az erdélyi költészet. Erdély a történeti emlékek megszentelt földje, a mondák és regék tündérvilága. Nemesak vannak hagyományok, de köztudatban vannak s élnek elevenen a szivekben. E szivek új virágzásba borultak, mikor Kriza a Vadrózsákban feltárja a székely néphagyományok kincseit, Kővári „Száz történeti regéjében“ a költészet gazdag forrását nyitja meg s Orbán Balázs „Székelyföldjének“ minden lapján poetikus mondák gyöngyeit szórja el. Olvastuk a felelevenített, forgalomba hozott régi emlékirókat s lelkünk megtermékenyült, képzelmünk szárnyra kelt“.

Unitárius tanulók sikere. A kolozsvári egyetem május 29-én megtartott évváró ünnepén kihirdették a lefolyt év irodalmi pályázatainak eredményét. A kiosztott 23 díjből 8 jutott az unitárius kollégium volt tanulóinak. Díjat nyertek történelmi munkáért Szentmártoni Kálmán (100 kor.), orvosiért Sárdi Elemér (200 kor.), Gyergyai Árpád és Kappel Izidor (100—100 kor.), politikai műért Rosenfeld Aladár (150 kor.). Ezekon kívül még Aulich Jenő három díjat nyert jogi műveivel 450 korona értékben.

Az indiai nő helyzete. Hogy Indiában a nők oly korán mennek férjhez és hogyha özvegységre jutnak, újra férjhez menniük nem szabad — ez és más hindu társadalmi szokások a nyugatiakban azt a nézetet keltették, hogy Indiában a nőknek nagyon alárendelt a helyzete és hogy a családi életben nincs semmi befolyásuk. Ez tényleg nem úgy van. Dr. Ghosh, egy művelt hindu, nem tartja az indiai nőt oly szánalmas lénynek, a kit annyira le kelljen sajnálni. Az indiai nőnek éppen oly hatalma van, mint testvéreinek Európában. Sőt talán azt lehet mondani, hogy a hindu társadalomban a nő nagyobb hatalmat élvez, mint a milyent a nők Európában élveznek. Mert avagy — kérdi, — a család nem inkább megbomlott-e Nyugaton, mint Keleten? Az európai otthon van-e oly tartós, mint a hindu otthon? Az indiai nő háztartásának — névben és valóságban királynője. Fensőbb-sége nem költött, hanem kétségbevonhatatlan, sérthetetlen igazság. És a mi több, az indiai nő teljesen tudatában van ennek. Nem keresi a „nő szavazatjogát“. Nincs szüksége több hatalomra; mert hatalmából

semmit sem veszett. A család bomlásával a nyugati nő sokat veszített hatalmából és ezért keresi „a nő jogait“. E tárgy, úgy véli dr. Ghosh, érdemes arra, hogy az összehasonlító sociológisták azzal foglalkozzanak. És valóban az.

Szász Gerő †. Két évi szenvedés után hetvenhárom éves korában nyugalomra tért, a kolozsvári ref. egyházközségnek első papja, Szász Domokos és dr. Kovács Ödönnek az erdélyi ref. egyházkerületben méltó kortársa. Mint jeles szónok és író disze volt egyházának, hol egy időben esperességet és főjegyzőséget is viselt. Több évig szerkesztője volt az Erdélyi Prot. Közlönynek, melybe számos cikket írt. Adott ki egy pár kötet Prédikatori Tárt s beszédeiből ebben jelent meg egy néhány. Azonkívül írt két kötet költeményt, melyekkel mint költő is nevet szerzett. Magatartásában kálvinista, theologiai álláspontjában zwinglianus volt. Porait Ördögkereszturra szállították, szülőföldjén helyezték nyugalomra.

Gyászhirek: *Szigethy Cs. Miklós* honvédezredes, szucsági birtokos, egyh. főtanácsi tag május 13-án 80 éves korában Szucságon elhunyt. Betegség nem előzte meg halálát, mintha csataterén esett volna el, pár percznyi rosszullet után lehanyatlott. A derék hazafi emlékének a fennebb közölt memoire-ral adózunk. Elvesztését mindenek felett fia Szigethy Cs. Miklós és leánya Szigethy Izabella, a Zaturczky és Székely (ó-tordai) rokon családok gyászolják. — *Szász Ferencz* kolozsborsai gazdatiszt, a kidei egyh.-község gonduoka 52 éves korában megszűnt élni. Neje D. Nagy Amália és gyermekei siratják a jó férj és atya korai elhunytát és gyászolja a kidei egyházközség, melynek buzgó gondnoka volt, melyért sokat tett, sokat áldozott. — Pálffy Dénes p.-szt-miklósi gazdatisztet és nejét sz. Kovács Bertát szomorú vesztésért érte *Kovács Miklós* Kolozsvár városi alszámvevő, szolgálaton kívüli m. kir. honvéd főhadnagy 38. évében bekövetkezett halálában. — *Kissolymosi Simó Benedek* iszlói birtokos 58 éves korában más létre költözött. Két fiát hagyott hátra, Simó Albert és Simó Benedeket.

ARANYKÖNYV.

Adakozás a kolozsvári egyházközség templom-tornya újraépítésére.

(I -IV. közlemény.)

Magyarországi Unitárius Egyház	500	korona
Sepsikőrispataki Bedő Dániel	200	„
Széplaki báró Petrichevich Horváth Kálmán	200	„
Kilyéni dr. Ferencz József	20	„
Vécei Sámuel és Farkas Vilmos	200	„
Sepsi-szentiványi Szentiványi Gyula	52	„
Ó-tordai Székely Miklós	20	„
Magyarországi Unitárius Egyház (2-szor) .	1000	„
Dr. Jéger Kálmánné, Hilibi Haller Irma	20	„
Fekete Gyula	100	„

Összesen: 2312 korona.

Szolgáljanak e nemes adományok buzdításul a további adakozásra, hogy az egyházközség hatezerkétszáznyolcvannégy korona költségen temploma tornyát újra építhesse, a mi mindnyájunknak óhaja. Ez adományokért a leghálásabb köszönet!

Az egyházközség előljárósága nevében:

Kolozsvárt, 1904. jún. 20.

PÉTERFI DÉNES,
unitárius pap.

A Székelyudvarhelyen építendő unitárius templom javára tett kegyes adakozások:

(VIII. Közlemény.)

Az udvarhelymegyei takarékpénztár 200 korona (2-ik adomány).

Kádár Lajosné és ifj. László Ferenczné gyűjtő-ívén Gyepesben adakoztak: Kádár Lajosné, ifj. László Ferenczné, Nagy Sándorné, özv. Benedek